

Ljudska prava i slobode, sigurnost i razvoj Bosne i Hercegovine

Mr. Nermin Lapandić

Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine

E-mail: n_lapandic@yahoo.com

Sažetak: Jednu od bosanskohercegovačkih ustavnih antinomija karakteriše prihvatanje i direktna primjena ljudskih prava i sloboda, koje su zagarantovane Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i slobodama, sa postavljenim donjim limitom da se ne može „okrnjiti ili ukinuti“ ni jedno od prava i sloboda navedenih u članu II Ustava Bosne i Hercegovine, dok se u kreiranju ustavnih institucija i izbornog sistema ovi standardi krše. Ovako definisana ljudska prava predstavljaju dobar generator sistemskog kršenja ljudskih prava u svim sferama društva, pri čemu je nemoguće u punom kapacitetu razvijati demokratske odnose i afirmirati ljudsko dostojanstvo. Kršenje ljudskih prava koči društveni razvoj i implicira prijetnje ljudskoj sigurnosti. U kakvim su korelacijskim odnosima ljudska prava i slobode, sigurnost i razvoj društva u cjelini, te kakve bi eventualne intervencije mogle rehabilitirati bosanskohercegovačko društvo, pitanja su koja će biti problematizirana u ovome radu.

Ključne riječi: Ljudska prava i slobode, sigurnost, ustav, Bosna i Hercegovina, razvoj

UVOD

Temeljna zadaća svake države ogleda se u osiguranju ambijenta u kojemu građani mogu mirno da žive i rade, što se prvenstveno ogleda kroz normalno funkcionisanje ustavnog, društvenog i ekonomskog poretka. U tom smislu država je posebno dužna da osigura svojim građanima puno i jednako uživanje ljudskih prava i sloboda, kao osnove demokratskih odnosa u svakom civiliziranom društvu.

Ljudska prava od internacionalizacije do etnizacije

Razvoj ljudskih prava i sloboda karakteriše nekoliko etapa, posebno karakteristična je ona koja je počela po završetku Drugog svjetskog rata, kada su se mogle spoznati sve razmjere teških ratnih zločina. Smatrajući da Povelja Ujedinjenih nacija¹, ne pruža mogućnost dovoljne zaštite prava koja treba da štiti, izrađena je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija (A/RES/217, 10. decembra 1948. u palati Šalot u Parizu), čime je predstavljeno opće viđenje Organizacije UN-a vezano za pitanja ljudskih prava. Osim što predstavlja odgovor na teška kršenja ljudskih prava na globalnom nivou, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je specifična sa svojim nosećim karakteristikama - početak internacionalizacije ljudskih prava i izgradnja međunarodno pravnog sistema njihove zaštite. Ovaj proces je tada shvaćen kao značajan iz razloga što poštivanje ljudskih prava predstavlja bitan faktor za međunarodni mir i sigurnost.

Razvoj ljudskih prava i sloboda u Bosni i Hercegovini započinje jednu svoju etapu okončanjem rata protiv Bosne i Hercegovine, i to internacionalnim sporazumom „Dayton Peace Agreement“ -Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini², čiji je dodatak označen kao „Ustav“ (Aneks 4), iako je ugovoren kao dodatak, ali nije formalno naslovljen kao ugovor, nego je označen kao ustav.³ Pravni historičar Harold Berman, upozorio je da je „radikalna transformacija pravnog sistema paradoksalne naravi, jer je jedna od temeljnih svrha prava da omogući stabilnost i kontinuitet.“⁴ Uvažavajući činjenice da je Sporazumom okončan višegodišnji rat i da je to konkretan rezultat real-političkog pristupa bosanskom pitanju⁵, iznenadne promjene velikog opsega u pravu su zaista neprirodne. „Kada se to dogodi, nešto mora biti poduzeto kako bi se spriječilo da se promjena ponovi.“⁶

¹ Povelja UN-a potpisana 26. juna 1945. u San Francisku, a stupila na snagu 24. oktobra 1945 godine.

² http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/Hr/home.htm

³ Aneks 4 je naslovljen kao „Ustav Bosne i Hercegovine“; osim toga prelazni propisi br. 1 8 a) u Aneksu II kao i čl. VI.3, X.1, XI, XII 1 i 2 Aneksa 4 govore o ustavu, odnosno o ustavnom tekstu.

⁴ Harold Berman: *Law and Revolution. The Formation of the Western Legal Tradition*, Harvard University Press, London, 1983, 16.

⁵ O prelasku na reapolitički pristup npr. *A. Wohlsteter*, *Wie man Groß-Serbien schafft?* FAZ, 9.9.1994, *Calic* (fn. 1), s. 217 i dalje; *E. Šarčević*, *Völkerrechtlicher Vertrag als „Gestaltungsinstrument“ der*

Povlačeći paralelu stravičnih povreda ljudskog dostojanstva, posebno holokausta tokom Drugog svjetskog rata, što je bio povod za izradu Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, sa teškim povredama ljudskih prava uokvirenih u najteži zločin u Evropi poslije Drugog svjetskog rata, počinjen u julu 1995. godine u Srebrenici, što je determiniralo poseban status ljudskih prava i sloboda u ustavnom uređenju Bosne i Hercegovine, u „nadustavnu“ kategoriju, pri čemu se ne može „okrnjiti ili ukinuti“ ni jedno od prava i sloboda navedenih u članu II Ustava BiH, može se konstatovati da bez obzira što se u prvom slučaju radi o globalnom poretku, a u drugom slučaju na nivou jedne suverene države, većina prijetnji ljudskoj sigurnosti implicira direktno ili indirektno zadiranje u ljudska prava.

Ljudska prava i sloboda u Ustavu Bosne i Hercegovine su internacionalizirana, na način da su najviše norme i standardi o ljudskim pravima prihvaćeni u ustavno uređenje BiH i „ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima“. Međutim, u kreiranju ustavnih institucija i izbornog sistema, Ustav BiH krši ove standarde. Ovako definisana ljudska prava i slobode u Ustavu BiH nam govore o „nosećoj antinomiji ustavnog modela.“⁶ Ovako ustavno rješenje omogućilo je sistemsku diskriminaciju, pa je i Evropski sud za ljudska prava, svojom odlukom u slučaju Sejdić i Finci protiv BiH⁸, utvrdio da su odredbe Ustava BiH koje uređuju način izbora članova Predsjedništva BiH i delegata Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH diskriminatorni, jer ne pružaju mogućnost pripadnicima „ostalih“ da budu predstavljeni u tim tijelima. Sud je dalje utvrdio da, diskriminacija postoji i u odnosu na mogućnost izbora u navedena tijela pripadnika konstitutivnih naroda sa teritorija u kojem ne predstavljaju većinu, odnosno Srba koji imaju prebivalište izvan teritorije RS-a, te Hrvata i Bošnjaka sa prebivalištem izvan FBiH, čime se direktno krši međunarodni standard osiguravanja opšteg i jednakog biračkog prava. Potrebno je naglasiti da Dejtonski ustavni koncept favorizuje kolektivite konstitutivnih naroda što je u suprotnosti sa Evropskom konvencijom koja insistira na jednakosti građana i zabrani svih oblika diskriminacije. Aneksi 3, 6, 7. Daytonskog sporazuma također su posvećeni ljudskim pravima i slobodama. U ovako postavljenom ustavnom uređenju, gdje je dominantan primat kolektivnih interesa, uz selektivnu primjenu određenih odredbi koje se tiču zaštite tih interesa, impliciraju se negativni efekti na formiranje i funkcionisanje vlasti na državnom i entitetskom nivou. Može se konstatovati da je efektivna garancija ljudskih (individualnih) prava u slučaju BiH istovremeno suspendirana u korist kolektivnih prava „konstitutivnih naroda“.

Verfassunggebung: das Daytoner Verfassungsexperiment mit Präzedenzwirkung?, AVR tom 39/2001, s. 297 i dalje;

⁶ Harold Berman: Law and Revolution. The Formation of the Western Legal Tradition, str.16.

⁷ Edin Šarčević, Dejtonski ustav, str.76

⁸ AP broj: 27996/06 i 34836/06 od 22.12.2009. godine, dostupno na http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/novosti/?id=1008 (pristupljeno 10.3.2014. godine). Više o presudi u Edin Hodžić i Nenad Stojanović, Novi-stari ustavni inženjering?, ANALITIKA Centar za društvena istraživanja, Sarajevo, 2011. godine, dostupno na <http://analitika.ba/files/Novi-stari%20ustavni%20inzenjering%20u%20BIH%2028april2011%20WEB%20FINAL.pdf> (pristupljeno 10.03.2014. godine).

Potreba transformacije partikularno definisanih odbrambeno-sigurnosnih struktura u jedinstvenu odbrambeno-sigurnosnu strukturu Bosne i Hercegovine

Sigurnost, mir, red, pravna, lična, ekonomska i socijalna sigurnost svakog građanina i zajednice u cjelini, u direktnoj mjeri zavise od toga kojim mehanizmima i koliko država štiti i poštuje ljudska prava i slobode. Koliko će država uspjeti napraviti ambijent za ostvarljivost i primjenjivost ljudskih prava i sloboda, između ostalog ovisi i o stepenu sigurnosti u državi koja se po sistemu spojnih posuda reflektira na sigurnost pojedinca. Korelacija sigurnosti, individualne ili kolektivne na ljudska prava i slobode najveća je na prava koja pripadaju prvoj generaciji tj. osnovna ili prirodna ljudska prava. Ova prava impliciraju specifična ograničenja vlasti uključujući i upotrebu sredstava državne moći, a istovremeno štite od napada svake vrste i to na način da vrijednosti kao što su život, sloboda, integritet i ljudsko dostojanstvo ostanu netaknuti. „Iako se u demokratskim državama vlast vrši u ime i u interesu svih, ili barem većine građana, svaka vlast se u načelu svodi na monopol nad fizičkom silom i mogućnost upravljanja sudbinama i životima drugih ljudi. Kao takva vlast je vrlo pogodna za zloupotrebe i manipulacije, pa se ljudska prava pojavljuju kao najvažniji mehanizam i sredstvo za ograničenje i kontrolu vlasti, odnosno važan uslov normalnog vršenja procesa vladanja i upravljanja.“⁹ U demokratskom društvu sigurnost, između ostalog, ima za cilj zaštitu ljudskih prava te se s povećanjem stepena sigurnosti povećava mogućnost poštovanja ljudskih prava.

Državnim institucijama Bosne i Hercegovine u Daytonu su oduzete mnoge nadležnosti, posebno one koje su potrebne radi ostvarenja osnovnih funkcija države, dok su predimenzionisane entitetske nadležnosti, a u Federaciji BiH i kantonalne. Tradicionalne ustavne institucije države koje posjeduju mehanizme fizičke prinude, zadužene za vanjsku i unutrašnju sigurnost, prema daytonskom uređenju su u nadležnosti entiteta. Kroz historiju države su nastojale da jasno utemelje i odrede funkcije vojske i policije, uvrstivši oružane snage ili vojsku, te policiju kao pod-sistem uprave, u hijerarhijskoj organizaciji podčinjene ministarstvima odbrane, odnosno ministarstvu unutrašnjih poslova ili sigurnosti. Kao organi uprave, odbrambeno–sigurnosne strukture obavljaju različite djelatnosti koje su im po ustavu ili zakonu određene. Osnovna funkcija vojske tj. oružanih snaga u svim državama je zaštita neovisnosti države, njenog suvereniteta i teritorijalnog integriteta (vanjska sigurnost), ili u širem kontekstu, njenih građana, dok je funkcija policije uglavnom vezana za unutrašnju sigurnost. Uspostavljanje, funkcioniranje i nadzor nad sistemom odbrane u nadležnosti je najviših organa svake države, a od prvih pisanih Ustava, u sve „temeljne zakone“ ugrađene su pojedine odredbe o odbrani ili pitanjima koja su usko vezana za odbranu. Opštim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini, entitetima je dodijeljena nadležnost za odbranu i sigurnost. Tek nakon insistiranja međunarodnih faktora na nekoliko važnih pitanja u BiH, među kojima su najznačajnija iskazana u obavezi da BiH mora uraditi ustavno uspostavljene

⁹ Prof. dr. Nebojša B. Vučinić Ljudska prava, bezbjednost zajednice i sigurnost pojedinca, str.100

procedure za osiguranje efikasne demokratske kontrole vojske, policije i obavještajnih službi, i da nakon toga Država mora preuzeti sve ovlasti i nadležnosti u oblasti odbrane, koje joj omogućavaju da ispoštuje međunarodne obaveze, izvršen je prijenos nadležnosti iz oblasti odbrane sa entiteta na državni nivo. Potrebno je naglasiti da je postojao širok spektar posljedica neuređenosti pravnog okvira i/ili neadekvatne kontrole odbrambeno sigurnosnog sektora, od kršenja osnovnih ljudskih prava i sloboda, niskog stepena demokratizacije u društvu do lošeg ugleda države u smislu privlačenja stranih investicija, te kočenja ulaska u euro-atlantske integracije. Samo jasno pravno definirano i ispravno upravljanje i kontrolisanje u sigurnosnom i odbrambenom sektoru može stabilizirati državu, ubrzati demokratizaciju društva u cjelini i predstaviti državu kao prihvatljivu za strane investitore.

Vladavina prava predstavlja temelj demokratskog društva. U takvom okruženju ustavno-pravno definisanje sektora sigurnosti i odbrane predstavlja osnovu, da demokratsko izabrani predstavnici vlasti vrše kontrolu i tako upravljaju sa resursima oružane državne moći.

Entitetski ustavi su na različite načine regulisali na koji način će entitetske vlasti reagovati u slučaju nastupanja vanrednih prilika kao i u slučaju neposredne ratne opasnosti, ratnog stanja ili drugih vanrednih prilika, što je u konačnici moglo da ima nesagledive sigurnosne posljedice. Zakonom o odbrani BiH iz 2005 godine, sve dileme oko nadležnosti o navedenim pitanjima su jasno precizirane, te je regulisana većina važnih pitanja iz oblasti odbrane, pa čak i ona pitanja koja su specifična za ustave. Također, Zakonom je regulisan prijelazni režim nadležnosti između entiteta i Države pri čemu je Zakon o odbrani BiH u cjelosti ostao u okviru ustavnih ovlaštenja i u skladu sa Ustavom BiH. Na ovaj način reparisana „konstrukciona“ greška iz Daytonu kojom je nadležnost odbrane bila na entitetima, čime BiH postaje kompatibilna sa ostalim državama. Zakonom o odbrani, Oružane snage štite BiH, a BiH legitimno raspolaže oružanom silom što joj daje moć. Prije stupanja na snagu Zakona o odbrani, BiH je bila diskreditirana i bez ikakve moći.

Nakon prestrukturiranja oružanih snaga na državni nivo, integracije obavještajnih službi u jedinstvenu Obavještajno sigurnosnu agenciju BiH¹⁰, formiranja Državne granične službe (DGS) sada već Granične policije BiH, formiranjem na državnom nivou Agencije (sa policijskim ovlaštenjima) za istrage i zaštitu (SIPA), uspostavljene su fundamentalne nadležnosti države, koji su ne prirodno, pripadale entitetima.¹¹ Proces izgradnje demokratskih institucija i nije išao tako lahko, postojale su i postoje opstrukcije zbog diskriminirajućih odredbi daytonskog ustava. Najbolji primjer je naknadno uspostavljanje Suda Bosne i Hercegovine¹², kojom su definisane uske nadležnosti tako da Sud BiH nema hijerarhijski

¹⁰ Obavještajno- sigurnosna agencija BiH, integrirana od entitetskih obavještajnih službi, djeluje kao jedinstvena agencija na cijelom teritoriju BiH, uz adekvatnu zakonsku potporu.

¹¹ Entiteti imaju Ustavnu obavezu da institucijama BiH pruže svaku pomoć u ispunjavanju međunarodnih obaveza (član III tačka 2.b.)

¹² U Ustavu Bosne i Hercegovine nije predviđeno postojanje sudske vlasti na državnom nivou

odnos sa entitetskim pravosuđem, te kao takav ne može nadoknaditi nepostojanje Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine.

Međutim, konstrukciona rješenja iz Daytonu nisu korigovana u slučaju postizanja međunarodnih standarda u uspostavljanju i funkcionisanju unutrašnje sigurnosti, odnosno policije na nivou BiH. Tako u entitetu Federacija BiH, postoji 11 policijskih organizacija, gdje Federalna uprava policije nema nadležnost komandovanja nad 10 kantonalnih policija. Svaki kanton ima svog ministra unutarnjih poslova. Izvor ovoga, da kažemo policijskog problema, je složena ustavna struktura utemeljena Washingtonskim sporazumom, te odnos institucija Federacija – Kantoni, predstavlja samo projeciranu sliku, takve organizacije na policiju. Policija u manjem BiH entitetu, je organizirana po centraliziranom principu komandovanja, što ima svoje prednosti kada je u pitanju efikasnost komandovanja i demokratska kontrola. Trend u BiH je da svako želi imati kontrolu nad policijom, što je bio jedan od razloga da ne zaživi Koncept za uspostavljanje jedinstvene policijske strukture u Bosni i Hercegovini, koji je bio zasnovan na osnovu tri principa, koje je Evropska komisija postavila kao osnov i minimalan uslov za reformu. Ti principi su:

- državna ovlaštenja za sva budžetska i zakonodavna policijska pitanja,
- funkcionalne oblasti policijskih nadležnosti
- nemiješanje politike u operativne aktivnosti policije.

Prema ovim principima i konceptu za uspostavljanje jedinstvene policijske strukture, BiH bi imala isključivu nadležnost nad svim policijskim pitanjima, uključujući i zakonodavnu i budžetsku nadležnost. Ovaj koncept kao prijedlog nije prihvaćen od strane Narodne skupština Republike Srpske u aprilu 2005. godine. Visoki predstavnik Pedy Ešdaun je u maju 2005. godine, odlučio da prekine daljnje pregovore o reformi policije, nakon što lideri iz manjeg entiteta nisu prihvatili prijedlog da mape policijskih regija prelaze entitetske granice.

Sporazum o reformi policije, prolazio je kroz nekoliko faza, međutim konkretnih pomaka nije bilo do 14. februara 2008. godine, kada je Vijeće ministara BiH većinom glasova predložilo zakone o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i Agenciji za podršku policijskoj strukturi, te ih uputilo u parlamentarnu proceduru. Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH usvojio je 11. aprila 2008. godine, navedene prijedloge zakona o reformi policije, čime je ispunjen uslov za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom. Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, pet dana kasnije, usvojio je set zakona o reformi policije i to Zakon o reformi policije, Zakon o nezavisnim i nadzornim tijelima policijske strukture BiH, te Zakon o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i agencijama za podršku policijskoj strukturi. Navedenom „reformom“ sigurnosnih struktura u BiH, Evropska unija se zadovoljila i prihvatila iste, te omogućila BiH da potpiše Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, a tri principa koja je prvobitno zactrala ostali su mrtvo slovo na papiru. Pored ova tri principa nije ostvaren i

osnovni cilj reforme policije a to je povećanje sigurnosti građana, kroz unapređenje efikasnosti i poboljšanje kapaciteta za borbu protiv organiziranog kriminala, terorizma, povećanje standarda rada policajaca, te racionalizacija policijskih službi i unapređenje uslova za rad.

Nasuprot tome, formirana su dodatna policijska tijela, bez nadležnosti i ovlaštenja koja pripadaju policiji državnog nivoa, čime opća sigurnost nije poboljšana. U prijelaznim i završnim odredbama, Zakona o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela, propisano je usklađivanje zakona na način da *“odgovarajuća pitanja odnosa između tijela osnovanih ovim Zakonom i lokalnih policijskih tijela te ostali detalji policijske strukture bit će regulirani nakon reforme Ustava BiH, u skladu s tri principa Evropske komisije, i to u dva osnovna zakona: Zakonu o policijskoj službi Bosne i Hercegovine i Zakonu o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine.”*¹³ Ovim Zakonom je propisano da će buduća struktura jedinstvenih policijskih snaga BiH odgovarati ustavnoj strukturi zemlje i da će bit usvojena najkasnije godinu dana nakon usvajanja Ustava BiH.

U vrijeme kada se na sigurnosne prijetnje i izazove, bez obzira na njihovu jačinu i intenzitet, djeluje na globalnom nivou, ovako partikularan sigurnosni okvir u BiH nema kapaciteta stvaranja adekvatnog sigurnosnog ambijenta. Posebno otežavajuća okolnost, ali i obaveza u izgradnji adekvatnog sigurnosnog miljea, kako za domaće tako i za garante Daytonskog sporazuma, jeste hipoteza skore bosanskohercegovačke prošlosti. Etiketu te hipoteke, sigurno je verificirala Odluka Međunarodnog suda pravde u Hagu od 26. februara 2007. godine, gdje se u tački 293., a pozivajući se na drugostepenu presudu Međunarodnog krivičnog suda za područje bivše Jugoslavije u Hagu (generalu Vojske Republike Srpske Radislavu Krstiću), identifikuju i označavaju *“snage bosanskih Srba”*¹⁴, kao počinitelji genocida u Bosni i Hercegovini.

Dodatnu složenost izgradnje sigurnosnih struktura komplikuje i ne izvršavanje Odluke Ustavnog suda BiH iz jula 2000. godine, kojom se od dva entiteta traži da izmijene svoje ustave kako bi se osigurala puna ravnopravnost tri *“konstitutivna naroda”* na čitavom području BiH. U članu IV Sporazuma o provedbi Odluke Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti naroda, definisana je razmjerna zastupljenost u svim javnim tijelima vlasti, uključujući i sudove, i to kao ustavnom načelu, da će se razmjerna zastupljenost konstitutivnih naroda i ostalih, temeljiti na rezultatima Popisa stanovništva iz 1991. godine, dok se Aneks 7. Daytonskog sporazuma u potpunosti ne provede. Tako bi prema navedenoj Odluci Ustavnog suda BiH, u Ministarstvu unutrašnjih poslova entiteta Republika Srpska (dalje MUP RS) trebalo biti 55,43% onih koji se izjašnjavaju kao Srbi, 28,08% onih koji se izjašnjavaju kao Bošnjaci, 9,2% onih koji se izjašnjavaju kao Hrvati i 6,7% onih koji se ne izjašnjavaju da su pripadnici konstitutivnih naroda u BiH. Međutim, prema odgovoru na

¹³ Član 39 Zakona o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela

¹⁴ Snage bosanskih srba su tada sačinjavale vojska i policija Republike Srpske

poslaničko pitanje Senada Bratića, postavljenog na Dvadeset osmoj sjednici Parlamentarne skupštine RS-a, koja je održana 25. juna 2013. godine, o nacionalnoj zastupljenosti uposlenih u MUP-u RS-a, počev od policijskih stanica, preko centara bezbjednosti do vrha Ministarstva, prema odgovoru tadašnjeg Ministra MUP-a Radislava Jovičića; „*U Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske od 6832 zaposlena, 498 ili 7,36% su pripadnici nesrpske nacionalnosti, odnosno 381 ili 5,56% Bošnjaka, 75 ili 1,09% Hrvata i 42 ili 0,6% pripadnika drugih nacionalnosti*“¹⁵ Znači popunjenost MUP-a RS-a nije u skladu sa Odlukom o konstitutivnosti naroda.

U provedbi ustava kreativno sudjeluju državna tijela, dužnosnici i sami građani, među kojima ima, određen broj (sa)učesnika ratnih zločina, koji će svojim tumačenjem (interpretacijom) ustavnih normi u konkretnim životnim situacijama implementirati ustavne odredbe, ali i one koje se odnose na sigurnost i ljudska prava i slobode. Stim u vezi vječno će ostati dilema zašto iz entitetskih struktura nisu odstranjene one političke snage koje su provodile ideje „velikih država“ i započele rat, zašto se nisu odstranili pojedinci koji su učestvovali u ratnim zločinima, onako kako je izvršena denacifikacija u Njemačkoj nakon Drugog svjetskog rata. Takve snage i takvi pojedinci nisu pogodovali implementaciji Daytonskog sporazuma, posebno Aneksa 7., ali i implementaciji i zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Razvoj Bosne i Hercegovine

Tokom rata protiv Bosne i Hercegovine, izražena je obimna količina nasilja, specifična po razaranju gradova, privrednih subjekata, infrastrukture, što je otežalo izradu procjene direktne ratne štete u BiH. Prema preliminarnim istraživanjima, istraživača Instituta za istraživanje ratnih zločina Univerziteta u Sarajevu, visina direktne ratne štete u BiH procjenjuje se na 240 milijardi KM, bez dodatka o iznosu procjene indirektno štete. Ova procjena rađena je na osnovu procijenjene direktne ratne štete za područje Sarajeva, koja je rađena na osnovu jedinstvene međunarodno priznate metodologije. Tako je prema podacima Duljke Hasića, stručnjaka koji je vodio projekat nešto duže od deset godina, za područje Sarajeva, procijenjena direktna ratna šteta na 28 milijardi KM, pri čemu nisu uvrštene štete svih privrednih subjekata i pojedinca, ali je oko 80 posto toga evidentirano. Nakon teških ratnih razaranja očekivala se reparacija i ubrzan razvoj BiH. Međutim BiH je inficirana „donatorskim sindromom“, dok su investicije kojim bi se otvorila nova radna mjesta u proizvodnji izostale. Skoro svi segmenti razvoja u BiH su paralizovani. Jedan od razloga je i Daytonski Ustav koji nije doprinio normalizaciji odnosa u BiH, naprotiv Ustav u sebi sadrži odrednice koje održavaju u životu ratne motive. Ustavi se pišu "kako bi... uspostavili pravdu, ostvarili mir u zemlji, osigurali zajedničku odbranu, unaprijedili opću dobrobit i očuvali

¹⁵ <http://www.narodnaskupstinars.net/lat/stranica/narodni-poslanik-senad-bratic-ministarstvu-unutrasnjih-poslova-L>

blagoslov slobode za nas i za naše potomstvo."¹⁶ Nažalost, nauka se u Daytonu nije puno pitala. Donošenjem Daytonskog sporazuma započinje proces njegove provedbe, kojim se riječi zapisane u Aneksu IV trebaju implementirati u svakodnevnom životu. Pri tome se ne radi o logičkoj dedukciji rješenja iz savršeno usklađenog sistema hijerarhijski poredanih normi, već o kreativnoj djelatnosti, pri kojoj moramo biti svjesni utjecaja političke kulture, vlasti i politike¹⁷, ali i posljedica ratnih zločina.

ZAKLJUČAK: „Zlatni trougao: ljudska prava i slobode - sigurnost - razvoj“

Ljudska prava i slobode u ovako postavljenom ustavnom okviru, za koji je i Evropski sud za ljudska prava u Strazburu zaključio da je diskriminatoran, jer pravi razlika među ljudima „bez razumnog i objektivnog opravdanja“, teško je mjeriti napredak u implementaciji ljudskih prava i sloboda. Istovremeno BiH sa ovako postavljenom sigurnosnom strukturom nije imuna na sigurnosne prijetnje, posebno korupciju i kriminal. Prema istraživanjima Transparency International¹⁸ percepcija korupcije u BiH je ocijenjena vrlo visokim indeksom, što nagrizava sistem sigurnosti ali i cijelo društvo. Strani investitori nisu spremni na ulaganja u područja koja nisu sigurnosno stabilna, dok domaći kapaciteti ne pokazuju želju da se uhvate u koštac sa problemima kako bi smanjili broj nezaposlenih, kojih ima nešto više od pola miliona, u Državi koja ima 3,7 miliona stanovnika. Ovako stanje implicira loše ekonomsko i socijalno stanje velikog broja stanovništva.

Za razvoj društva u cjelini neophodno je adekvatno sigurnosno okruženje, a za razvoj adekvatnih sigurnosnih struktura potreban je određen stepen društveno ekonomskog razvoja društva. Bez sigurnosti nema razvoja društva u cjelini, a bez razvoja nema dobre sigurnosti. U slučaju BiH za razvoj adekvatne sigurnosne strukture prvo su potrebne normativne pretpostavke kojima bi se uspostavila jedinstvena policijska struktura Bosne i Hercegovine, sa jedinstvenim lancom komande i kontrole. Domaći političari su pokazali da nisu spremni da to učine, zato je potrebna intervencija međunarodne zajednice kako bi se izgradio i uspostavio efikasan i ekonomičan sistem sigurnosti u BiH, koji bi uključivao i efikasan sistem borbe protiv korupcije. Kao što je već spomenuto da bi se konstituirala policija po principima EU, čekaju se korekcije Ustava, a prema Mirku Pejanoviću, „da bi se reforma Ustava BiH odvijala uspješno, nužno je posuditi moć za izgradnju konsenzusa vladajućih stranaka. Tu moć ima

¹⁶ Hrvatski prijevod Ustava SAD (B. Smerdel), Panliber, Osijek 1994. str. 21.

¹⁷ Koncept Ustava kao kulture društva 'slobodnih tumača Ustava' razvio je Peter Häberle u svojem djelu 'Ustavna država', priredio Zvonko Posavec, prijevod Tomislav Martinović, Politička kultura, Zagreb 2002.

¹⁸ Prema Indeksu percepcije korupcije kojeg je početkom decembra 2013 objavila organizacija Transparency International (TI), Bosna i Hercegovina zauzima 72. mjesto od ukupno 175 zemalja svijeta koje su obuhvaćene istraživanjem i nalazi se u grupi evropskih zemalja s najvišom korupcijom (Podatak: Transparency International Corruption Perceptions Index 2013). - See more at: <http://www.ifimes.org/ba/istrazivanja/bosna-i-hercegovina-korupcija-posast-koja-unistava-bih-2013-12-27/#sthash.hY3BtywK.dpuf>

međunarodna zajednica na osnovu ovlaštenja za provođenje Daytonskog mirovnog sporazuma.¹⁹ Sličnog je razmišljanja i nekadašnji Visoki predstavnik, Christian Schwarz Schilling, koji navodi da su „političari u Bosni Daytonskim sporazumom, koji utvrđuje *ethnic voting*, vezani u korzet kojeg sami ne mogu razbit.“²⁰

Kada se sigurnost i razvoj društva u cjelini počinju podizati, sa svim njihovim karakteristikama, onda se počinju stvarati adekvatni uslovi za poštivanje ljudskih prava i sloboda. S druge strane neposredna primjena ljudskih prava i sloboda determinirana je sigurnošću u društvu, pa se tim u vezi može konstatovati da ljudska prava i slobode predstavljaju temelj za unapređenje razvoja sigurnosti, ali i da nema poštivanja ljudskih prava i sloboda u ne sigurnom društvu. Ljudska prava predstavljaju osnov u trouglu ljudska prava-sigurnost- razvoj, a uz već konstatovano da nema razvoja bez sigurnosti, a sigurnosti bez razvoja, treba naglasiti da nema ni jednog bez temeljnih ljudskih prava. U postkonfliktnim društvima, kakvo je bosanskohercegovačko, najidealnije bi bilo kada bi se paralelno razvijale sve tri ove strane i to na standardizovanim demokratskim principima, kako bi se u ovom trouglu uspostavio demokratski okvir. Na tim principima bi se realno mogla omogućiti ravnopravnost svim građanima na cijeloj teritoriji BiH, a samo takav okvir može da se ispuni svojom svrhom, koji bi omogućio „zlatni omjer“ u odnosu sigurnost- ljudska prava i slobode - razvoj društva u cjelini. Jedini alternativni put BiH, koji može brzo osigurati sigurnost i generirati razvoj BiH je članstvo u NATO savezu.

¹⁹ Mirko Pejanović, *Ogledi o državnosti i političkom razvoju Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 2010, str.197.

²⁰ Erich Rathfeder i Carl Bethke, *Bosna u fokusu drugi politički izazov Christian Schwarz Schilling*, Kult-B Sarajevo, 2010, str.436.